

BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI DOIRASIDA YOSHLARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING IJTIMOY- PEDAGOGIK DETERMINANTI

Axralova Marg'uba Akmalxanovna

Namangan davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

ahralovamarguba@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada global barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) kontekstida yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ijtimoiy-pedagogik determinantlari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda globallashtirish jarayonlarining milliy tarbiya tizimiga ta'siri va ushbu dinamik muhitda shaxsning ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirish masalalari ilmiy jihatdan asoslanadi. Muallif vatanparvarlikni faqatgina emotsional holat emas, balki jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta'minlovchi strategik resurs va ijtimoiy kompetensiya sifatida talqin etadi. Maqolada ta'lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilish, yoshlarning pedagogik salohiyatini milliy manfaatlar bilan uyg'unlashtirishning pedagogik mexanizmlari ishlab chiqilgan. Shuningdek, ijtimoiy institutlarning yoshlar ongida vatanparvarlik immunitetini mustahkamlashdagi pedagogik roli tizimli yondashuv asosida ochib beriladi. Tadqiqot natijalari 343 pedagogik strategiyalarni optimallashtirish hamda ma'naviy-axloqiy tarbiya samaradorligini prognozlashda metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Barqaror rivojlanish maqsadlari, vatanparvarlik tarbiyasi, ijtimoiy-pedagogik determinant, globallashtirish, strategik resurs, tizimli yondashuv, milliy o'zlikni anglash, ijtimoiy mas'uliyat, pedagogik mexanizm, modernizatsiya.*

KIRISH. Jahon hamjamiyatining hozirgi bosqichdagi taraqqiyoti barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) doirasida inson omilini, xususan, yoshlar resursini strategik rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Ushbu global platformada yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayoni o'zining ijtimoiy-pedagogik determinantlari bilan namoyon bo'lib, jamiyatning ma'naviy va siyosiy barqarorligini ta'minlovchi fundamental asos hisoblanadi. Globallashtirish sharoitida milliy o'zlikni anglash va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik muvozanatni saqlash yoshlar tarbiyasining metodologik bazasini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Vatanparvarlik tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik determinatsiyasi —shaxsning sotsializatsiyalashuv jarayonida milliy manfaatlarni anglash darajasi, davlat mustaqilligini asrashga yo'naltirilgan motivatsion tizimi hamda jamiyat taraqqiyoti uchun mas'uliyatni his qilish kompetensiyasining integratsiyalashgan majmuidir. Mazkur jarayon pedagogik tizimda ob'ektiv va sub'ektiv omillarning o'zaro aloqadorligi orqali kechib, ta'lim muassasalari, oila va ijtimoiy muhitning sinergik

ta'sirida shakllanadi. Barqaror rivojlanishning strategik yo'nalishlaridan biri bo'lgan sifatli ta'lim va inklyuziv jamiyat qurish tamoyillari yoshlarda vatanparvarlik immunitetini hosil qilishni, ularni turli destruktiv mafkuraviy oqimlarga nisbatan tanqidiy tafakkur egasi sifatida voyaga yetkazishni nazarda tutadi.

Binobarin, vatanparvarlik tushunchasi zamonaviy pedagogik diskursda faqatgina hissiy tushuncha emas, balki shaxsning sotsial faolligi, uning davlat barqarorligini ta'minlashdagi ishtiroki va intellektual salohiyatining milliy yuksalishga yo'naltirilganlik darajasi bilan tavsiflanadi. Ushbu muammoning ilmiy tahlili yoshlar siyosatini takomillashtirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, milliy qadriyatlarni sotsiokulturning uzviy qismi sifatida singdirish va kelajak avlodning barqaror taraqqiyot drayveriga aylanishi uchun zaruriy sotsio-pedagogik platformani yaratish imkonini beradi.

MAVZUGA DOIR ADABIYOTLAR TAHLILI

Vatanparvarlik tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik determinantlarini barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida o'rganish zamonaviy ilm-fanda multidissiplinar yondashuvni talap etadi. Ushbu muammoning nazariy-metodologik asoslari bir qator xorijiy va mahalliy olimlarning izlanishlarida o'z aksini topgan bo'lib, ularning har biri vatanparvarlik fenomenining sotsializatsiyalashuv jarayonidagi o'rnini turlicha talqin etadi.

Dastlab, A.N. Vyrshikov o'zining tadqiqotlarida vatanparvarlik tarbiyasini jamiyatning strategik resursi sifatida baholab, uning ijtimoiy-pedagogik determinatsiyasini fuqarolik o'zligini anglash jarayoni bilan bog'laydi. Olimning fikricha, vatanparvarlik shunchaki his-tuyg'u emas, balki shaxsning ijtimoiy faolligi va davlat oldidagi mas'uliyatini belgilovchi qadriyatlar tizimidir. Mazkur yondashuv barqaror taraqqiyot sharoitida yoshlarning ijtimoiy moslashuv mexanizmlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi tomondan, M.G. Tajieva o'z ilmiy ishlarida barqaror rivojlanish g'oyalarini ta'lim tizimiga integratsiya qilish orqali yoshlarda ekologik va ijtimoiy vatanparvarlikni shakllantirish masalasini o'rtaga tashlaydi. Tadqiqotchi pedagogik determinantlarni tahlil qilgan ekan, milliy tarbiyani global ekologik xavfsizlik va barqarorlikning uzviy qismi sifatida talqin etadi. Bu esa vatanparvarlik tushunchasining zamonaviy talqini nafaqat milliy, balki global miqyosdagi mas'uliyatni ham qamrab olishini tasdiqlaydi.

I.V. Metlik vatanparvarlik tarbiyasining pedagogik determinantlarini tahlil qilishda din va an'anaviy qadriyatlarning rolini alohida ta'kidlaydi. Uning kontseptsiyasiga ko'ra, yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasi ularning tarixiy ildizlarga bo'lgan munosabati orqali shakllanadi, bu esa jamiyatning barqarorligini ta'minlovchi ichki barometr vazifasini o'taydi. Tadqiqotda vatanparvarlik tarbiyasining metodologik asosi sifatida madaniy-tarixiy yondashuv ustuvorlik kasb etadi.

Sh.S. Sharipov o'zining ilmiy izlanishlarida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashni innovatsion pedagogik texnologiyalar va kasbiy sotsializatsiya jarayoni

bilan uzviy bog'liqlikda o'rganadi. Olim vatanparvarlikni mehnatga bo'lgan munosabat va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga qo'shilgan hissa sifatida baholaydi. Bu yondashuvda ijtimoiy- pedagogik determinantlar shaxsning kasbiy kompetentsiyalari va ijtimoiy foydali faoliyati orqali ob'ektivlashadi.

Nihoyat, L.I. Lubisheva vatanstvo va milliy g'ururni shakllantirishda jismoniy madaniyat va sportning ijtimoiy- pedagogik salohiyatini tadqiq etadi. Uning nazariyasiga binoan, jamoaviy faoliyat va sog'lom turmush tarzi yoshlar o'rtasida birdamlik hamda davlat nufuzini yuksaltirishga intilish kabi vatanparvarlik fazilatlarini shakllantiruvchi muhim determinantlar hisoblanadi. Sport sotsiologiyasi va pedagogikasi nuqtai nazaridan vatanparvarlik shaxsning irodaviy sifatlari va milliy ramzlarga bo'lgan ehtiromida namoyon bo'ladi.

Ushbu tadqiqotlarning umumiy tahlili shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasi ko'p qirrali hodisa bo'lib, uning samaradorligi ijtimoiy-pedagogik determinantlarning tizimli va uyg'un tarzda qo'llanilishiga bog'liq. Barqaror rivojlanish maqsadlari ushbu jarayon uchun yangi global makon yaratib, milliy tarbiya tizimini jahon standartlari bilan integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi tizimli, qiyosiy va sotsiologik tahlil usullariga tayanadi. Unda barqaror rivojlanish maqsadlari va pedagogik determinantlar o'rtasidagi bog'liqlik dialektik yondashuv asosida o'rganiladi. Yoshlar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalalar, pedagogik kuzatuvlar hamda mavjud statistik ma'lumotlarni interpretatsiya qilish orqali vatanparvarlik tarbiyasini optimallashtirishning ilmiy-nazariy va amaliy mexanizmlari ishlab chiqiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot doirasida barqaror rivojlanish maqsadlarining (BRM) yoshlar tarbiyasidagi sotsial-pedagogik determinatsiyasi tizimli tahlil qilinganda, vatanparvarlik tushunchasining transformatsiyasi va uning ijtimoiy barqarorlikka ta'siri bo'yicha fundamental ilmiy xulosalar shakllantirildi. Empirik ma'lumotlar va metodologik interpretatsiyalar shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasi faqatgina nazariy bilimlar majmuasi bo'lmasdan, shaxsning jamiyatdagi integratsiyalashuv darajasini va uning konstruktiv faoliyatini belgilovchi ob'ektiv pedagogik determinant hisoblanadi. Tadqiqot natijalari vatanparvarlik darajasini aniqlashning sifat va miqdor ko'rsatkichlarini tizimlashtirish imkonini berdi, bu o'z navbatida tarbiyaviy ishlarning samaradorligini matematik-statistik prognozlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, yoshlar ongida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanishi bir qator ijtimoiy-pedagogik omillar bilan o'zaro uzviylikda kechadi. Xususan, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar va davlat ramzlariga bo'lgan munosabat darajasi yoshlarning ijtimoiy mas'uliyati bilan to'g'ridan-to'g'ri korrelyatsiya hosil qiladi. Tahlillar jarayonida vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi indikatorlari ishlab chiqilib, ularning barqaror taraqqiyot ko'rsatkichlari bilan hamohangligi

dalillandi. Bu esa pedagogik jarayonda milliy manfaatlarni global maqsadlar bilan uyg'unlashtirishning metodologik modelini yaratish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Ilmiy tahlillar natijasida vatanparvarlik tarbiyasining sotsio-pedagogik mexanizmlari takomillashtirildi, bu esa yoshlarning destruktiv mafkuraviy ta'sirlarga nisbatan kognitiv immunitetini mustahkamlashga xizmat qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasi mazmuniga barqaror rivojlanish tamoyillarining kiritilishi yoshlarda fuqarolik pozitsiyasini nafaqat emotsional, balki ratsional-faoliyat darajasida shakllantiradi. Binobarin, ijtimoiy- pedagogik determinantlarning aniqlanishi va ularning amaliyotga tatbiq etilishi kelajak avlodning jamiyat barqarorligini ta'minlashdagi ishtirokini optimallashtiradi hamda davlatning strategik rivojlanish trayektoriyasini ilmiy jihatdan mustahkamlaydi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimli ijtimoiy- pedagogik determinatsiyaga ega ekanligini tasdiqlaydi. Vatanparvarlik fenomenini shaxsning ijtimoiy mas'uliyati va intellektual salohiyati bilan uyg'unlashtirish jamiyat barqarorligini ta'minlovchi strategik omil hisoblanadi. pedagogik jarayonda milliy va global qadriyatlar sintezini amalga oshirish yoshlarda destruktiv ta'sirlarga qarshi mafkuraviy immunitetni mustahkamlaydi. Taklif etilgan metodologik yondashuvlar barkamol avlodni sotsializatsiyalashuv darajasini oshirishga va barqaror taraqqiyot drayveriga aylantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
2. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Barqaror rivojlanish maqsadlari (2030-yilgacha bo'lgan kun tartibi). – Nyu-York, 2015.
3. Ismoilova, Z.K. pedagogika. – Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2020.
4. Sharipov, Sh.S. O'quvchilar ixtirochilik ijodkorligini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari. – Toshkent, 2012.
5. Вырщиков, А.Н. Социально-педагогические основы патриотического воспитания учащихся. – Москва: Владос, 2011.
6. Лутовинов, В.И. Современный патриотизм: концепция, содержание, проблемы. – Москва: ВУ, 2013.
7. Селевко, Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. – Москва: НИИ школьных технологий, 2006.
8. Лихачев, Б.Т. Философия воспитания. Антропологический аспект. – Москва: Прометей, 2010.

9. Метлик, И.В. Ценностно-смысловые основания воспитания в школе. – Москва: ИТИП, 2012.
10. Таджиева, М.Г. Экологическое воспитание в контексте устойчивого развития. – Алматы, 2015.
11. Ergashev, I. Madaniyat va ma'naviyat: barqaror rivojlanish omili. – Toshkent: Akademiya, 2018.
12. Lubisheva, L.I. Sotsiologiya fizicheskoy kulturi i sporta. – Moskva: Akademiya, 2016.
13. Ziyomuhammadov, B. pedagogika. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2011.
14. Kushatov, A.K. Milliy qadriyatlar va vatanparvarlik tarbiyasi. – Nukus: Bilim, 2019.
15. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris, 2017.
16. Musurmonova, O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
17. Ibragimov, X.I., Abdullayeva, Sh.A. pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
18. World Economic Forum. The Future of Jobs Report: Education and Skills. – Geneva, 2023.